
Kronika naukowa Instytutu Badań Literackich.

Biuletyn Polonistyczny 8/22-23, 17-25

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

drukowanych), interesujące narodziła akcesyjne, depozyty, spuścizny czy innego typu zespoły odłożone do późniejszego opracowania (z braku czasu, specjalisty, czy innych zrozumiałych trudności), albo zgoła jeszcze nie uporządkowane i z tych względów nieprzejrzyste, trudne do penetracji, a zwłaszcza nie szybko dostępne.

Ten sposób pojmowania pierwszych kroków naszej rejestracji powoduje niewątpliwe uciążliwości na gruncie penetrowanej biblioteki dla jej bibliotekarzy. Spotykana jednak z ich strony - dotychczas bez wyjątku - życzliwość i pomoc płyną z prawdziwego zrozumienia celu rejestracji, wybiegającego daleko poza doraźne korzyści przygodnego czytelnika. Niekiedy zaś zdarza się i odwrotnie, zwłaszcza w bibliotekach mniejszych, że przy okazji przeglądu inwentarzy, spisów, rejestrzyków - notatki i uwagi rejestrującego przydają się od ręki miejscowemu bibliotekarzowi. Wciągnięcie w szerszym stopniu bibliotekarzy - rękopiśmienników (nowożytników) do czynnej współpracy przy rejestracji literatów przybliżyłoby znakomicie jej pełną realizację.

Irena Fabiani-Madeyska

3. KRONIKA NAUKOWA INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH

A. Obraz literatury polskiej XIX i XX w

Tom pierwszy opracowywanego przez Instytut Badań Literackich wydawnictwa "Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku" ukazał się drukiem w lutym br. Nie jest to pierwszy tom całej zamierzonej publikacji, ale jej czwartej serii dotyczącej literatury polskiej w okresie realizmu i naturalizmu.

Opublikowany tom omawia twórczość pisarzy, których działalność literacka wyrażała się w dziedzinie poezji tego okresu; zawiera ponadto hasła rzeczowe: artykuł charakteryzujący epokę literacką, artykuł o programach i dyskusjach literackich tego czasu oraz bibliografię okresu.

Tom wymieniony powstał wspólnym wysiłkiem historyków literatury różnych ośrodków naukowych. Pracownicy Katedry historii literatury polskiej Uniwersytetu Warszawskiego przygotowali 10 z 22 haseł składających się na cały tom, pracownicy Instytutu Badań Literackich - 8 haseł, pracownicy Biblioteki UW - 2, przedstawiciel UJ - 2.

Następnym z kolei tomem, który znajduje się w produkcji i według zapowiedzi wydawniczych ukaze się z końcem roku bieżącego, jest tom drugi tejże serii omawiający twórczość prozaików okresu.

W przygotowaniu wydawniczym są dwa pierwsze tomy serii V pn. Literatura w okresie Młodej Polski, które zawierają: tom I - opracowanie dotyczące poetów Młodej Polski, hasła rzeczowe charakteryzujące epokę i jej dyskusje literackie oraz bibliografię okresu; tom II - omówienie twórczości dramaturgów Młodej Polski.

Tom pierwszy tej serii zawiera 31 haseł, których autorzy - podobnie jak i w innych tomach - rekrutują się z różnych środowisk polonistycznych. 19 haseł przygotowali pracownicy Instytutu Badań Literackich, 4 - przedstawiciele Katedry Historii Literatury Uniwersytetu Warszawskiego, 4 - poloniści zajmujący się pracą badawczą, a nie związani organizacyjnie ani z IBL, ani ze szkołami wyższymi; autorami 4 haseł (po jednym) są historycy literatury z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Poznańskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Całość publikacji przewiduje 6 serii obejmujących okres od 1795 r. po rok 1939. Podjęcie realizacji tego zamierzenia stało się możliwe dzięki współpracy autorskiej z Instytutem Badań Literackich przedstawicieli wszystkich katedr historii literatury polskiej w 8 uniwersytetach polskich i większości Wyższych Szkół Pedagogicznych oraz dzięki współpracy wydawniczej Państwowego Wydawnictwa Naukowego.

B. Współczesne szkoły stylistyczne

(antologia tekstów)

Od schyłku XIX wieku problematyka językowo-stylistyczna jest istotnym składnikiem warsztatu filologicznego zarówno w teoretycznym, jak i w praktycznym znaczeniu tego słowa. Na terenie stylistyki zarówno opisowej, jak i historycznej, wyrastającej lub ściśle współpracującej z językoznawstwem, wykryształizowały się cztery szkoły, których założenia i osiągnięcia powinny być znane każdemu, kto problematykę filologiczną chce krytycznie opanować. Te cztery szkoły rozumiemy:

- 1) jako szkołę tak zwaną neoidealistyczną niemiecką, reprezentowaną wielkimi nazwiskami Vosslera i Spitzera i związaną z myślą Croce'go;
- 2) szkołę tzw. szwajcarską, reprezentowaną głównie przez Bally'ego i mającą swoje duże wpływy zwłaszcza we Francji;
- 3) szkołę rosyjską, bogatą w indywidualności twórcze i reprezentowaną takimi nazwiskami jak Jakobson, Tynianow, Eichenbaum, Żyrmunski, Poliwanow, Winogradow, Bachtin, Wołoszynow, by wymienić tylko najwybitniejszych i wreszcie;
- 4) szkołę czeską strukturalną, w której poza nazwiskiem Jakobsona wysuwają się na pierwszy plan nazwiska Mukařóvsky'ego, Havranka, Vodički.

Wydaje się bezsporną koniecznością udostępnienia w języku polskim przekładów tekstów ilustrujących założenia i sposoby analizy charakterystyczne dla wymienionych szkół. Stąd powstał projekt czterech antologii tekstów, z których każda jest poświęcona jednej szkole. W sensie organizacyjnym antologie te były w znacznym stopniu wynikiem prac prowadzonych w Katedrze Teorii Literatury Uniwersytetu Warszawskiego i w Dziale Języka Literackiego i Form Literackich Instytutu Badań Literackich w latach 1956-59 przez M.R. Mayenową i grupę pracowników pomocniczych skupionych bądź to w katedrach, bądź to w Instytucie Badań Literackich. Antologie były pomyślane w następujący sposób: miały w miarę możliwości ilustrować założenia teoretyczne

doktryny oraz miały wprowadzać teksty pokazujące działanie założeń w praktyce badawczej.

Założenia stylistyki, względnie teorii języka poetyckiego miały być pokazane tak, by widać było ich związek z określoną teorią języka. Teksty są poprzedzone wstępami ukazującymi stosunek danej szkoły do innych współcześnie istniejących. W formie skrótowej referują one system przekonań szkoły. Teksty są skomentowane. Komentarz jest wprowadzony tylko o tyle, o ile jest niezbędny dla rozumienia terminów używanych przez autorów lub cytatów stanowiących argumentację w ich rozważaniach.

W druku znajdują się tomy II i IV, tj. tom poświęcony szkole szwajcarskiej i tom poświęcony szkole czeskiej. Na tom poświęcony szkole szwajcarskiej składają się następujące teksty Bally'ego:

Definicja stylistyki (pierwszy rozdział znanej *Traité de stylistique*).

Stylistyka a językoznawstwo ogólne.

Mechanizm ekspresywności językowej.

Mowa pozornie zależna we współczesnej francuszczyźnie.

Impresjonizm a gramatyka.

Tom jest przede wszystkim pracą dr Urszuli Dębskiej-Prokopowej.

Tom, ilustrujący czeską szkołę strukturalną, zawiera przekłady następujących tekstów:

Tezy praskiego koła (fragment, dotyczący języka literackiego i poetyckiego)

B.Havranek, Zadania języka literackiego a jego kultura.

R.Jakobson, Co to jest poezja

J:Mukařovsky, O języku poetyckim

F.Vodička, Przekład "Atali" Chateaubrianda.

Tom ten jest przede wszystkim wynikiem pracy Wojciecha Górniego.

Gotowe do druku są tomy: Stylistyki neoidealistycznej (tom zawiera wybrane prace Vosslera i Spitzera i jest głównie wynikiem prac J.Szpotkańskiego i R.Handtke), oraz tom rosyjski, mieszczący w sobie wybór i przekłady K. Pomorskiej i Z.Salonięgo.

C. Poetyka. Zarys encyklopedyczny

Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich, mające za sobą blisko 10 lat istnienia, jest pomyślane jako wydawnictwo składające się z trzech wielkich działów. Dział pierwszy miał w nim być poświęcony rodzajom i gatunkom literackim, dział drugi - zagadnieniom języka i stylu, dział trzeci - wersyfikacji. Dotąd ukazywały się poszczególne tomy opracowujące zagadnienia działu trzeciego. Przypominamy, że z tego zakresu ukazały się następujące tomy:

tom II część 1, Wiersz. Podstawowe kategorie opisu (Rytmika);

tom III - Sylabizm; tom IV - Sylabotonizm; tom VI - Strofika;

tom VIII - Metryki obcojęzyczne ukazuje się poszczególnymi broszurami.

Dotąd wyszły metryki łacińska i grecka, z nowożytnych: angielska, czeska, francuska i ukraińska.

Kontynuując prace nad pozostałymi tomami działu III (wersyfikacja), jednocześnie rozpoczęto publikację poszczególnych tomów działu I. Przewiduje się następujący układ tomów tego działu:

tom I zawiera teorię rodzajów i gatunków,

tom II zawrze opis podstawowych elementów kompozycyjnych utworu literackiego, takich jak narrator, podmiot liryczny, bohater itd.

Dalsze tomy będą poświęcone zespołom gatunków określonych zarówno historycznie, jak i strukturalnie.

Pierwsze opracowanie z zakresu tego działu, które się ukaza, dotyczą

1) średniowiecznych gatunków dramatycznych i

2) fabularnych gatunków romantycznych.

Zarówno stan badań w tym zakresie, jak i stan kadry zainteresowanej tą problematyką sprawia, iż poszczególne tomy mogą mieć wydawniczą postać szeregu broszur, z których każda będzie miała swój numer i zawierała wykaz innych broszur wchodzących do danego zespołu.

D. Słownik polszczyzny XVI-wiecznej

W roku 1964 został przekazany do wydawnictwa Ossolineum pierwszy tom Słownika polszczyzny XVI-wiecznej, zawierający opracowanie wstępne oraz materiał hasłowy od A do bany.

Słownik jest redagowany przez zespół:

St. Bąk, S. Hrabec, W. Kuraszkiewicz, M. R. Mayenowa (kierownik zespołu), St. Rospond, S. Sasaki, W. Taszycki, J. Woronczak. Sekretarzem redakcji jest Fr. Peplowski.

Wstęp do Słownika przynosi następujące informacje:

- 1) założenia ogólne Słownika,
- 2) historię Słownika, nad którym praca trwa już 15 lat,
- 3) instrukcję redakcyjną Słownika,
- 4) rozważania o statystyce w Słowniku,
- 5) informacje geograficzne o ludziach, którzy mogli mieć wpływ na językowy kształt tekstów ekscerpowanych przez Słownik,
- 6) bibliografię źródeł Słownika w układzie abecadłowym, chronologicznym i według drukarni,
- 7) mapę XVI-wiecznej Polski z ówczesnym podziałem administracyjnym.

W stosunku do tradycji słownikarskiej Słownik polszczyzny XVI-wiecznej wprowadza następujące nowe informacje: informację statystyczną dotyczącą ilości użyć danego hasła: ilości użyć danego hasła w danym znaczeniu, ilości użyć obocznych form hasła, jeśli takie oboczności istnieją.

Słownik daje systematyczne opracowanie paradygmatu danego hasła z informacją statystyczną o formach obocznych oraz składni hasła. Słownik systematycznie przedstawia specyficzną łączliwość frazeologiczną danego hasła opatrując opracowaną frazeologię informacją statystyczną. Słownik wprowadza informacje o istnieniu danego hasła w Słowniku Staropolskim, u Knapskiego i Lindego. Słownik wprowadza informacje o XVI-wiecznych odpowiednikach łacińskich opracowywanego hasła.

Całość Słownika jest obliczona na 10 do 12 tomów 100-arkuszowych. Ostatni tom Słownika powinien zawierać słownik frekwencyjny XVI wieku i słownik a tergo materiału XVI-

wiecznego. Te dwa ostatnie tomy winny być traktowane jako aneks do całości.

Słownik powinien się ukazywać co roku w 100-arkuszowych woluminach.

Wszystkie hasła Słownika są podpisane przez ich autorów. Autorami tomu I są: Marian Borecki, Barbara Ceglowa, Teresa Gaberle, Wacław Gaberle, Anna Karasiowa, Maria Karplukówna, Kazimiera Klimkowa, Aniela Kottówna, Irena Miksowa, Krystyna Nizio, Stefan Saski, Halina Sławińska, Teresa Zawiszyna, Leokadia Zdancewiczowa, Barbara Źdrojewska, Zofia Zierhofferowa.

W opracowaniu wstępnej informacji brali udział ponadto: Zofia Florczak, Janina Perekowa, Krystyna Wilczewska. Mapa została opracowana przez Annę Żaboklicką-Wąsowiczową.

Stałymi konsultantami Słownika są: w zakresie łaciny dr Danuta Turkowska, w zakresie haseł prawniczych - prof. Adam Vetulani, w zakresie haseł botanicznych i medycznych - prof. Szpilczyński, w zakresie haseł biblijnych - ks. prof. Klawek, w zakresie haseł związanych z kulturą antyczną i wschodnią - prof. B.Nadel, w zakresie geografii - prof. B.Olszewicz.

E. "Archiwum Bibliografii Literackiej"

Zestaw kartotek bibliografii literackiej w Pracowni Dokumentacji Naukowej Literatury XIX w. IBL, noszący na razie umownie przyjętą nazwę wymienioną w tytule obecnej notatki, znany jest na ogół korzystającym z nich polonistom. Zakres materiału bibliograficznego Pracowni, dysponującej szczupłym personelem, narasta i kompletowany jest z konieczności bardzo wolno, zachowując dzięki swej obfitości pomocniczą naukową wartość i użyteczność.

Ostatnio zestaw tych kartotek bibliograficznych może ulec wzbogaceniu o materiał, który zdaniem Pracowni zasługuje na ujęcie w ramach bibliografii specjalnej z uwagi na swoje pochodzenie, bowiem utrudnia nieraz dotarcie do niego drogą zwykłej kwerendy. Pracownia ma tu na myśli kartotekę druków zbiorowych (księgi pamiątkowe, jubileuszowe, pamiętniki zjazdów polonistycznych, a między innymi takie pozycje, jak sprawozdania szkolne dawnych gimnazjów galicyjskich, publikujące ni-

gdzie indziej nie ogłaszane mniejsze rozprawy i przyczynki nauczycieli-polonistów danego gimnazjum). Kartoteka zbiorcza tego typu druków zbiorowych powstała przez wybór ich z Estreichera, Przewodnika Bibliograf., Urzędowego Wykazu Druków wszelkich w drukach zwartych literackich.

Wolno sądzić, że szczegółowa bibliografia zawartości wymienionych przed chwilą druków zbiorowych i skupienie opisów przy odpowiednich hasłach autorskich kartoteki głównej omawianej Pracowni użytecznością swą okupi nieuniknione w takich wypadkach dublowania pewnych pozycji odnotowanych już bibliograficznie, np. u Korbuta, lub w specjalnych bibliografiach osobowo-przedmiotowych. Nie może to być jednak zbyt częste, skoro zestaw haseł autorskich jest obszerniejszy w kartotece Pracowni, aniżeli u Korbuta. Ponadto na hasła autorskie w głównej kartotece Pracowni składają się w pierwszym rzędzie autorzy reprezentowani przez ich teksty lub opracowania w czasopismach a ich twórczość literacka ograniczała się niejednokrotnie wyłącznie do wystąpienia w czasopismach. Dotyczy to często również autorów w zbiorowych drukach wspomnianych.

W ten sposób wiele haseł podmiotowo lub przedmiotowo zasługujących na przypomnienie stanowić powinno część składową dokumentacji historycznoliterackiej, której właśnie służy pracownia Dokumentacji Naukowej Literatury XIX w.

F. Księga materiałów poetyki porównawczej

Międzynarodowa konferencja w zakresie metryki ogólnej i porównawczej słowiańskiej, zorganizowana przez Instytut przy współudziale Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w roku 1964, dała obfity plon istotnych prac dla rozwoju tej dziedziny badań. Jednocześnie rozwijająca się współpraca w zakresie poetyki lingwistycznej z Instytutem Słowianoznawstwa AN ZSRR pozwoliła wzbogacić ten zespół prac o bardzo istotną tematykę teorii poetyckiego języka.

Zespół tak uzyskanych rozpraw publikujemy w tomie wielojęzycznym kontynuującym tradycje znanego czytelnikom Biuletynu wydawnictwa pt. Poetiks, Poetyka, PWN 1962. Tom zawiera prace następujących autorów: Romana Jakobsona; 0 specyficz-

nych właściwościach akcentu w porównaniu z innymi elementami prozodycznymi; Prof. J.Kuryłowicza: Akcent i iloczasy jako elementy rytmu; prof. W.W.Iwanowa: Rytm poematu Majakowskiego "Człowiek", W.W.Iwanowa: Rytmiczne struktury "Ballady o cyrku" Mieżyrowa; prof. I.Rewzina: Schemat języka ze skończoną liczbą stanów i możliwości jego zastosowania w poetyce (Przyczynek do mechanizmu parodii); D.Segała: O związku semantyki tekstu z jego formalną strukturą; prof. W.Toporowa: Przyczynek do analizy niektórych tekstów poetyckich; doc. Z.Topolińskiej: Stosunek wzajemny analizy metrycznej i językowej w świetle faktów zachodnio-słowiańskich; prof. J.Levý'ego: Znaczenie formy i forma znaczenia; prof. W. M. Żirmunskiego: O wierszu Majakowskiego; prof. K.Taranowskiego: Podstawowe zadania statystycznych badań nad wierszem słowiańskim; prof. A.N.Kołmogorowa: Pięciostopowy jamb w "Borysie Godunowie"; dra J.Woronzaka: Szacowanie odległości między formami wiersza; dr Z.Kopczyńskiej: Funkcje rymu niestycznego w wierszu stychicznym; dr L.Pszczółowskiej: Strofa a wiersz ciągły; prof. M.Dłuskiej: Anafora a struktura tekstu; doc. M. Grzędzielskiej: Gramatyka i instrumentacja polskiego rymu w XIX wieku; prof. M.R.Mayenowej: Porządek akcentowy polskiego sylabowca; dr A.Wierzbickiej: Z zagadnień szyku wyrazów w wierszu polskim i rosyjskim i Jerzego Święcha: Trzynastozgłoskowiec a aleksandryn.

Teksty są publikowane w językach angielskim, rosyjskim i polskim.

4. Z NAJNOWSZYCH WYDAWNICTW INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH

Henryk Markiewicz: Prus i Żeromski. Rozprawy i szkice literackie. Wydanie drugie, poprawione i rozszerzone. Str.506, 2 nlb. Cena zł 30.- Państwowy Instytut Wydawniczy.

Tom stanowi drugą, poprawioną i rozszerzoną wersję książki pod tym samym tytułem, ogłoszonej w roku 1954. Składają się nań rozprawy i szkice o różnym charakterze i przeznaczeniu, pisane w latach 1948-1963, z czego cztery dotyczące twórczości